

SVIJET I SVJETOVNOST U ŽIVOTU I SPISIMA SVETE KLARE

Stjepan Lice, Zagreb

Uvod

Čiji je ovaj svijet u kojemu živimo? Božji? Ljudski? Od zloga? Svijet koji je Bog oblikovao po mjeri svoje ljubavi, čovjek je - zaveden - preoblikovao po mjeri svoje zbunjenosti, oholosti i samodostatnosti. Čovjek, pozvan od Boga da bude sustvaratelj svijeta, iskazuje se svojim životom i djelovanjem i kao njegov razaratelj.

Ima li, onda, ovaj svijet budućnosti? Ima li čovjek u njemu budućnosti? Ima li Bog u njemu, u svijetu i u čovjeku, budućnosti?

Iščitavajući životopis i spise svete Klare zaključujem da ona sebi ta pitanja nije postavljala. Njezina pitanja bila su: Kako se odazvati sadašnjosti svijeta? Kako se u nju uključiti? Kako se sada zauzeti za ljudski svijet? Kako se sada odazvati Božjem pozivu?

Jer sadašnjost je zemlja budućnosti. Budućnost iz nje niče. Ta za čovjeka je - po Isusu Kristu - i nebo izniklo iz zemlje. Nastanilo se do svršetka svijeta - na njoj. Ali, pođimo od početka.

Božji svijet

Svijet je Božje stvorenje. Stoga psalmist kliče: "Gospodnja je zemlja i sve na njoj, svijet i svi koji na njemu žive. On ga na morima utemelji i na rijekama učvrsti." (Ps 24,1-2)

U Knjizi mudrosti čitamo: "Bože otaca naših i Gospode milosrđa, ti koji si riječju svojom stvorio svemir, i koji si sazdao čovjeka mudročuću svojom, da vlada nad stvorovima tvojim, i da svijetom upravlja u svetosti i pravednosti, i da sud sudi dušom pravičnom, daj mi mudrost... koja je bila nazočna kad si stvarao svijet... da uza me bude i potruđi se sa mnom, i da spoznam što je tebi milo" (Mudr 9,1-4. 9-10).

U istoj knjizi zapisan je i slijedeći iskaz čovjekove zahvalnosti i udivljenja pred Božjom silinom i dobrotom: "Sav je svijet pred tobom kao zrnce praha na tezulji, i kao kaplja jutarnje rose što se spušta na zemlju. A ti si milostiv svemu, jer možeš sve, i kroz prste gledaš na grijeha ljudima, da bi se pokajali. Jer ti ljubiš sva bića, i ne mrziš ni jedno koje si stvorio. Jer da si štogod mrzio, ne bi ga ni stvorio. A kako bi išta moglo opstojati ako ti ne bi htio? Ili se održati ako ti nisi u život dozvao? Ali ti štediš, jer sve je tvoje, Gospodaru, ljubitelju života, i tvoj je besmrtni duh u svemu" (Mudr 11,22-26,12,1).

Svijet sukoba

"Bog je stvorio čovjeka za neraspadljivost, i učinio ga na sliku svoje besmrtnosti" (Mudr 2,23), ali "đavlovom je zavišću došla smrt u

svijet, i nju će iskusiti oni koji njemu pripadaju" (Mudr 2,24). Po njemu smo ranjeni "požudom tijela, požudom očiju i ohološću života" (1 Iv 2,16). Stoga nam valja umaknuti pokvarenosti koja je u svijetu zbog požude (2 Pt 1,4) i jačati "u Gospodinu i u silnoj snazi njegovoj" (Ef 6,10). Sveti Pavao u svojoj poslanici potiče Efežane: "obucite svu opremu Božju da se možete oduprijeti lukavstvima đavlovim. Jer nije nam se boriti protiv krvi i mesa, nego protiv Vrhovništva, protiv Vlasti, protiv upravljača ovoga mračnoga svijeta, protiv zlih duhova po nebesima. Zbog toga posegnite za svom opremom Božjom da uzmožete odoljeti u dan zli i održati se kada sve nadvladate" (Ef 6,11-13).

Svijet susreta

Svijet je prostor stvoren za susret Boga i čovjeka, prostor kroz koji je i Bog kao čovjek prošao da bi čovjeka otkupio - i kroz koji s čovjekom otkupljenim prolazi "u sve dane - do svršetka svijeta" (Mt 28,20). "Bog je tako ljubio svijet te je dao svoga Sina Jedinorođenca da nijedan koji u njega vjeruje ne propadne, nego da ima život vječni. Ta Bog nije poslao Sina na svijet da sudi svijetu, nego da se svijet spasi po njemu" (Iv 3,16-17). Isus je u svijet "k svojim došao (jer ih je ljubio, do kraja ih je ljubio), ali ga njegovi ne primiše" (Iv 1,11). Negosto-ljubivost svijeta nije zbunila Isusa, ma koliko mu je boli nanijela, ma koliko mu boli nanosi. Svoje nije zbog toga doživljavao i ne doživljava manje svojim. Živeći u svijetu on je "pobijedio svijet" (Iv 16,33). Pobijedio ga je ljubavlju od koje nema veće: "život svoj položi za svoje prijatelje" (Iv 15,13). Pobijedio ga je time što "onima koji ga primiše podade moć da postanu djeca Božja" (Iv 1,12).

Tako u svijetu uz grijeh živi i pravednost, uz patnju i otkupljenje od patnje. Po svojoj opredijeljenosti za Isusa čovjek je pozvan biti sustvarateljem svijeta, prepoznavati i promicati istinske životne vrijednosti, životno se zauzimati za njih. Jer "svatko je Božje stvorenje dobro i ne valja odbaciti ništa što se uzima sa zahvalnošću jer se posvećuje riječju Božjom i molitvom" (1 Tim 4,4). Čovjek se, naime, od svijeta ne može odijeliti ni s jedne ni s druge strane samostanskih zidova. Štoviše, odijeliti se se od svijeta bilo bi u konačnici istoiznačno odjeljvanju od Boga.

Svijet u Klarino doba

Kakav je bio svijet u Klarino doba? Je li u njemu bilo uočljivije dobro ili zlo? Je li u njemu Bog bio vidljiv, nadohvat duše? Je li tada i ondje bilo lakše biti čovjek nego li, recimo, danas i ovdje?

Sveta Klara rođena je 1194, a 1253. je prešla k Bogu. Živjela je, dakle, u doba razvijenog srednjeg vijeka. Veliki i zaprepašćujući istočni raskol koji se, uslijed nesretnog nesporazuma i ljudskih promašaja, zbilo godine 1054. rascijepio je Kristovu crkvu kojoj je u biti da bude jedno. Saraceni su 1071. osvojili Svetu zemlju i Jeruzalem. To je pok-

renulo niz križarskih pohoda s temeljnim religioznim poticajem da se Sveta zemlja i Jeruzalem oslobode kako bi bili jednostavno dostupni kršćanskom svijetu. Međutim, križarski pohodi su se ubrzo izrodili u najokrutnije događaje srednjeg vijeka, pune pokolja, krvoprolića i pljački. Stradavali su i žene, djeca i starci. Štoviše, 1212. je bila pokrenuta i dječja križarska vojna s obrazloženjem da je dječja nevinost bliža Bogu od okrutnosti pljačkaša-ratnika. Dječja križarska vojna okončana je silnim strahotama. Tisuće dječaka i djevojčica bilo je raspršeno diljem Europe, pomrlo ili prodano u roblje.

U to doba Crkva je na vrhuncu svoje moći. Papa je poglavar zapadnog kršćanstva, zapadnog svijeta. Svijet je to u kojem je religiozno i političko tako blisko da se međusobno preklapa i prožima. Crkva je toliko bogata i moćna da samu sebe ugrožava svojim bogatstvom i svojom moći. U opasnosti je da im podlegne.

Istodobno se uz to - a bit će i zbog toga - širi pokret siromaštva, pučki pokret koji je zahvatio sav zapadni svijet. Ljudi su zaneseni Evandeljem. Prisutna je težnja za snažnijim osobnim oblikovanjem duhovnog života i nasljedovanjem siromašnog Isusa. No, neki - ili i mnogi - tražeći svoje putove, zalaze u krivovjerja i protucrkvenost, nauk protivan duhu Evandolja. Vremenom ta pojava uzima tolikog maha da počinje ugrožavati i svjetovni i crkveni poredak. Pokrenuta je čak i križarska vojna protiv heretika. Ustanovljena je inkvizicija zbog koje se zbilgo mnogo okrutnosti i jada, zbog koje je proliveno mnogo nevine krvi.

Ovo je vrijeme i vrijeme velikih svetaca Franje i Dominika. Prepoznavši njihovu vjerodostojnost, mnogi su ih slijedili i tako su nastali veliki prosjački redovi koji su zadobili veliko značenje u crkvenom životu. Uz franjevce i dominikance ovdje valja spomenuti i augustince-pustinjake (eremite) i karmelićane. Sveti Franjo je svojim životom, svojim mirnim vjerovjesništvom i blagom ljubavlju do krajnjih granica očitovao ideal siromaštva u savršenom nasljedovanju Krista.

Asiz u Klarino doba

U Asizu, uostalom kao i u svem ondašnjem svijetu, vrlo je snažno prisutna hijerarhijska struktura. Asiz je podijeljen na plemstvo (Majores) i puk (Minores). Klara potječe iz plemićke obitelji, Franjo iz trgovačke. Kada je puk 1199. istjerao plemstvo iz Asiza i Franjo je sudjelovao u tome. Izgnano plemstvo, među kojim je i Klarina obitelj, našla je utočište u Perugi. 1202. asiško plemstvo je uz pomoć Perugie u krvavoj bici pobijedilo asiški puk (Franjo je tada, kao pripadnik pobijedene strane, proveo godinu dana u zatvoru u Perugi, sve dok ga otac nije otkupio). Klarina obitelj vratila se u Asiz godine 1204. (Klara tada ima deset godina). U svojoj sedamnaestoj godini Klara susreće Franju, a godinu dana potom odlazi za njim.

Franjin svijet

U svojoj Oporuci Franjo piše: "Gospodin je dao meni, bratu Franji, da ovako započnem činiti pokoru: dok bijah u grijesima bilo mi je odveć odurno gledati gubavce; i sam Gospodin me dovede među njih i bijah milosrdan prema njima. I dok se vraćah od njih, ono što mi činjaše odurnim pretvori mi se u duševnu i tjelesnu slast; potom kratko zastadoh i iziđoh iz svijeta" (OR 1-3). Iziđoh iz svijeta... No već u slijedećoj rečenici Franjo piše: "I Gospodin mi dade toliku vjeru u crkvama, da sam ovako jednostavno molio i govorio: klanjamo ti se, Gospodine Isuse Kriste, ovdje i po svim crkvama tvojim koje su po cijelom svijetu, i blagoslivljamo te, jer si po svome svetom križu svijet otkupio" (OR 4-5).

Franjo je izišao iz svijeta površnosti, lakomislenosti i ispraznosti i išao u novoprepoznati svijet, u svijet koji je Isus otkupio po svome svetom križu. U svijet otkupljenika. Klara ga je zatekla u tom svijetu i u svijetlu toga svijeta ga prepoznala srodnim. Tako je bilo moguće da, duhovno sjedinjeni, počnu dijeliti život i obnavljati svijet.

Klarino gledanje svijeta

Kada govori o svijetu, Klara se koristi riječima: "u varavom nemirnom svijetu" (3 PA 15), "napustivši sve taštine ovoga svijeta" (4 PA 8), "ne bojimo se... omalovažavanja ni prezira svijeta" (PKI VI,2), "u bijednoj taštini svijeta" (OKI 9), sretno izbjegla svijetu i blatu (PKE 3), "neka te ne prestraši buka svijeta koji bježi poput sjene" (PKE 5), "neka te ne zaludi isprazna šarolikost varavog svijeta" (PKE 6).

Ipak, svoje viđenje svijeta (odnosno svjetova) Klara najsažetije izriče u "Obliku života siromašnih sestara", u poglavlju naslovljenom "O opominjanju i popravljanju sestara": "Opominjem pak i potičem u Gospodinu Isusu Kristu da se sestre čuvaju svake oholosti, isprazne slave, zavisti, pohlepe, brige i skrbi za ovaj svijet, ogovaranja i mrmljanja, nesloge i dijeljenja. I neka se brinu da uvijek sačuvaju jedinstvo međusobne ljubavi koja je vez savršenstva. I koje su neuke neka ne teže za učenošću; nego neka pripaze da iznad svega moraju željeti da imaju duh Gospodnji i njegovo sveto djelovanje, da mu se uvijek čistim srcem mole i da budu ponizne, strpljive u progonstvu i bolesti; i da ljube one koji nas progone, kude i potvaraju, jer Gospodin kaže: 'Blaženi koji trpe progono radi pravednosti, jer je njihovo kraljevstvo nebesko. I koji ustraje do konca taj će se spasiti'" (PKI X).

Svijet ispraznosti i svijet otkupljenika nastavaju istodobno isto vrijeme i isti prostor. Prelamaju se u svakoj duši, u svakom životu. Koji će svijet komu biti uočljiviji, zbiljniji, ovisi, unatoč svemu, ponajprije o svakom čovjeku osobno. O temeljnom opredjeljenju i nastojanju njegova bića.

Da bi čovjek mogao ovaj svijet prepoznati kao svoj i udomiti se u njemu, nije mu dovoljan dobar vid, ne dostaju mu dobre oči. Nije

dovoljno da čovjek zapaža zbivanja oko sebe, da uočava osobnosti, pojedinosti i njihovu mnogostruku povezanost. Neophodno je i da zna gledati i da odabere ispravan način promatranja i time sudjelovanja.

Naime, bitna je razlika u tome da li se Boga gleda kroz svijet ili se svijet gleda kroz Boga. Ta dva načina gledanja gotovo su posve oprečna.

Ukoliko čovjek gleda Boga kroz svijet, on sebi oduzima mogućnost da stane pred Boga licem u lice i da prepozna svijet kao mogućnost koja umije biti put i zavičaj. Tako gledan Bog biva nestvaran, a svijet tuđ i mračan, pun prikrivenih prijetnji. U takvom Bogu i svijetu razumljivo je da čovjek ne može naći svoje mjesto i on nužno biva samom sebi dalek.

Ukoliko čovjek svijet gleda kroz Boga, očitovat će mu se da je svijet, kao i on sam, Bogom zahvaćen, Bogom obuhvaćen i znat će jasno lučiti zbilju i privid te se nikada neće povoditi za prolaznim. Osjetit će se odgovornim za svijet i za Boga u svijetu i nastojat će ne samo da očuva već i da unaprijedi jedinstvo svih bića. Gledajući svijet kroz Boga, upoznat će daljnje domete stradanja i patnje i kroz to postati slobodan i zahvalan.

Svijet i svjetovnost u životu/životopisu svete Klare

Životopis svete Klare, što ga je napisao Toma Čelanski, krajnje je skromnog opsega, a napisan je na taj način da ne ističe Klaru već svjetlo za koje je svjedočila, kojim je svijetlila. Njezin nevidljiv život učinio ju je nevidljivom i na stranicama njezina životopisa. No, kao što je živeći u skrovitosti samostana žarila u svijetu svojega vremena, i svakoga vremena potom, tako i zapisano u životopisu svjedoči o tome da je čovjeku i u ovom svijetu moguće ponijeti svjetlo i svijetliti njime ako je stijenj njegove duše podatan svjetlu. Klara je uistinu bila usklađena s Pavlovim poticajem Filipljanima (Fil 2,15-16), te je bila besprijeborna i čista, dijete Božje neporočno posred svijeta u kojem je svijetlila kao svijetlilo držeći riječ Života.

U "Cvijetićima svetog Franje" (16) zabilježeno je da se Franjo, našavši se u dvoumici da li da se posveti samo molitvi i povuče iz svijeta ili da nastavi propovijedati u svijetu, obratio svetoj Klari i bratu Silvesteru molbom da u svojim molitvama zatraže od Boga odgovor na to pitanje. Bog je odgovorio i očitovao, kako bratu Silvesteru tako i svetoj Klari i njezinim duhovnim sestrama, da je njegova volja, da Franjo propovijeda svijetu, jer ga nije izabrao samo radi njega samoga, nego i radi spasa drugih. Božja volja je u tome lako našla svoj prolaz kroz Klarinu dušu pošto je ona bila svjesna da nije dovoljno bdijeti za svijet, već da je nužno bdijeti sa svijetom, bdijeti u njemu, svojim životom buditi pozaspale duše i biti jasnoća zbunjenim dušama. S obzirom na oblik života koji je prepoznala svojim, bilo joj je posve prirodno zaključiti da će oblik Franjina života, kojega je svojim životom nastojala nadopunjavati, biti život za svijet i u svijetu.

Kardinal Jakov iz Vitryja u svojem pismu 1216. piše kako Klara hoće da samostani njezinih sestara ne budu daleko od gradova kako bi se mogle posvetiti apostolatu te da, u skladu s tim, zajednički bora-ve u nekim malenim i siromašnim skloništima nedaleko od gradova.

Tako je bilo moguće da sveta Klara svojom vjerom i vjerom svojih sestara u dva navrata obrani grad Asiz od neprijateljske vojske. U prvom slučaju, u rujnu 1240. sveta Klara, premda teško bolesna, izišla s pokaznicom, u kojoj je bilo Presveto Tijelo, u ruci, pred Sara-cene koji su bili nasrnuli već i na samostan sestara. Pred njezinom pojavom Saraceni su zbunjeni uzmakli. U drugom slučaju, 22. lipnja 1241. Vital iz Aversa nasrnuo je sa svojom vojskom na Asiz. Snagom molitve svete Klare i njezinih sestara, grad je bio obranjen, a napa-dačeva vojska raspršena.

No, smisao života uz gradove bio je - i ostaje - trajna obrana grada kao prostora ljudskog života, kao prostora mira, kao prostora u kojem se različitosti mogu susretati i međusobno obogaćivati. Smisao života svete Klare i njezinih sestara uz gradove, kao najveća ljudska naselja, zasigurno je u tome da se s onima za koje se moli diše isti zrak, ista zbilja.

Jednom zgodom, o Božiću, kada su sve sestre otišle na molitvu jutarnje, sveta je Klara ostala sama u samostanu. Bolno je doživjela svoju osamljenost te se molitvom obratila Bogu. Odjednom se u duhu zatekla prisutnom u crkvi uz sestre te zbiljski vidjela i čula sve što se ondje zbivalo. Zbog toga je proglašena zaštitnicom televizije.

U ovim našim danima vrlo je prisutna i izražena potreba da se svijet i čovjek zaštite od televizije i da se televizija zaštititi za svijet, za čovjeka. Naime, da im televizija posluži, da im bude ljekovita, a ne da ih okrada, truje. Potrebno je uskladiti svijet i sliku o njemu. Svijet kakav jest i kakav bi trebao i mogao biti. Slikom svijeta moguće je poduprijeti rast svijeta, ali isto tako i ugroziti ga.

Sвета Klara je čitav život nastojala oko toga da za sebe i svoje sestre dobije pravilo koje će točno izražavati oblik života koji je ona za sebe i za svoje sestre prepoznala primjerenim. No, uslijed odluke IV. Lateranskog koncila 1215. da se više ne odobravaju nikakva nova redovnička pravila, Klara je morala prihvatiti Pravilo svetog Benedikta koje je nije zadovoljavalo. Naime, ona je za sebe i za svoje sestre htjela pravilo koje će im omogućiti život u preuzvišenom siromaštvu, tj. dati pravo da mogu živjeti bez vlasništva i bez dohodaka, te koje će izričito utvrditi njihovu pripadnost duhovnoj obitelji svetog Franje. Nakon više različitih djelomičnih rješenja od kojih je nijedno nije posve zadovoljavalo, njezino je pravilo, naslovljeno "Oblik života", konačno bilo službeno odobreno od pape Inocenta IV. 9. kolovoza 1253. 10. kolovoza 1253. bila joj je predana bula potvrde njezina Pravila. Slijedećeg dana Klara je preminula. Uz navedeno valja pripomenuti da je sveta Klara prva žena koja je sastavila pravilo za žene.

Začuđujuće je, ali istodobno i zadivljujuće, što je toliko snage, volje i domišljatosti ulagala u ovo svoje postignuće. No, ona je bila svjesna da se neprolazno udomi u prolazno i da je, stoga, nužno neprolaznom dati ono najbolje što je moguće.

Svijet i svjetovnost u spisima svete Klare

Spisi svete Klare nevelikog su opsega. No, pritom treba imati na umu činjenicu da je malo žena onog vremena za sobom ostavilo bilo kakva zapisa.

Spisi svete Klare dragocjeni su prije svega zbog toga što svjedoče o jednoj životnoj osobi, o osobi koja se radovala životu i svijetu, o osobi koja je ljubila život i svijet i sve one koje joj je Bog na različite načine povjeravao.

Njezino pravilo započinje riječima: "Oblik života Siromašnih sestara, što ga je blaženi Franjo ustanovio, jest ovo: Obdržavati Evanđelje Gospodina našega Isusa Krista živeti u poslušnosti, bez vlasništva i u čistoći." No, iza ove odredbe, slijedi iznenađenje. Štoviše, čitavo je Pravilo jedno iznenađenje. Jedno evanđeosko iznenađenje. U Pravilu je najviše govora o običnostima života. Ništa nije određeno kao nešto bezuvjetno. Sve se pomno odmjerava, usklađuje u evanđeoskoj ljubavi. Više je govora o odjeći nego li o molitvi.

Molitva je nešto što se podrazumjeva, nešto što ni na koji način nije upitno. No, zagledanost u Boga ne smije biti praćena sljepoćom u odnosu na potrebe svojih. To bi značilo previdjeti Boga. Duh svete molitve ne smije se ni zbog čega gasiti (PKI VI,2). Svakoj sestri je omogućeno da moli na način koji joj je najbliži (PKI III). Post treba usklađivati s dobi, snagama i zdravljem svake pojedine sestre (PK III). Šutnja je propisana, "ali ne u bolničkim prostorijama gdje je uvijek sestrama dopušteno govoriti za razonodu i posluživanje bolesnih" (PKI V,3). "Ipak mogu uvijek i svagdje kratko i ispod glasa napomenuti što je potrebno" (PKI V,4). Čovjek i čovječnost su važniji i od šutnje i od posta i od svih oblika pokore "... jer snaga naša nije kao snaga kamena niti je tijelo naše od mjedi liveno, pače smo krhke i sklone svakoj tjelesnoj slabosti, molim te, predaraga, da se mudro i razborito povučesh od nerazborite i nemoguće strogosti u odricanju, za koju sam doznala da si je poduzela, i molim u Gospodinu da živa slaviš Gospodina, da prinosiš Gospodinu duhovno bogoslužje, da tvoja žrtva uvijek bude solju začinjena" (3 PA 38-41).

Odjeća treba biti priprosta, ali prilagođena okolnostima života i potrebama, prikladna za služenje i rad (PKI II,15). Sestre su pozvane da budu "putnici i pridošlice na ovome svijetu", kako ih materijalno ne bi opterećivalo i prekomjerno zaokupljalo, te kako zabrinutost za prolazno ne bi zakrila neprolazno i umanjila osobnu raspoloživost pred Bogom. U zauzetosti za svijet, potrebno je odijeliti se od svega što može biti zaprekom u odnosu na Boga i čovjeka. Dopušteno je

posjedovanje zemljišta nužnog za uzdržavanje samostana i razborito trošenje novca. Svaka se sestra može koristiti stvarima koje su joj potrebne. Za potrebe bolesnih sestara sve su se sestre dužne brinuti s velikom domišljatošću. Uz to, pozvane su da jedne drugima slobodno očituju svoje potrebe. Jer "ako majka ljubi i hrani svoju tjelesnu kćerku, koliko više mora sestra ljubiti i hraniti svoju duhovnu sestru" (PKI VIII,16)? Naime, evanđeoska ljubav uvijek ima prednost pred evanđeoskim siromaštvom. To ne oslabljuje poziv upućen sestrama da zauvijek obdržavaju "siromaštvo i poniznost Gospodina našega Isusa Krista i njegove Majke i sveto Evanđelje" (PKI XII,13), već ga, štoviše, s povjerenjem potkrepljuje. Klara će i u svojoj Oporuci naglašeno i s povjerenjem, premda ne bez ustreptalosti, podsjećati svoje sestre da ustraju u svetom siromaštvu, spominjući pritom ljudsku krhkost "koje smo se bojali u nama" (OKI 38).

Autoritet opatice je u službi evanđeoskog služenja. Ona je pozvana prednjačiti u krepostima (PKI IV,9), ponizno i ljubazno ispravljati svoje sestre "ne nalažući im ništa što bi bilo protiv njihove duše" (PKI X,1). Pozvana je da se kloni svake pristranosti i tješi žalosne (PKI IV,11). Napose "neka onima koje su u kušnji bude posljednje utočište" (PKI IV, 12). Sestre ne trebaju težiti za suglasjem u odlučivanju, jer "Gospodin često otkriva manjemu ono što je bolje" (PKI IV,18). Puninu smisla (i ne samo) samostanskog života i puninu (i ne samo) sestrinskih odnosa Klara izriče riječima: "Ljubite uvijek svoje duše i duše svih svojih sestara, i vodite uvijek brigu da održite što ste Gospodinu obećale" (iz Blagoslova svete Klare, 14-15).

Sve su sestre pozvane čuvati klauzuru (PKI XI), ali smisao klauzure nije sam u sebi, nije u dijeljenju od svijeta. Smisao klauzure je u pročišćavanju odnosa sa svijetom, čuvanju dragocijenosti tog odnosa. Sestrama "nije dopušteno izaći iz samostana" tek "bez korisnog, razložitog i odobrenog uzroka" (PKI II,12). Pozvane su da u samostan ne donose "glasine svijeta" (PKI IX,15) i da žive tako "da uvijek mogu saziđivati one koji ih gledaju" (PKI IX,12) kako bi se za njih posvećivale ne samo molitvom već i životnim primjerom te da bi po tome njihova molitva bila proživljena.

Naglašen duh slobode u Pravilu odraz je Klarina povjerenja u Boga da će se zauzeti za ono što je s njom i s njezinim sestrama započeo, a ujedno i odraz povjerenja u svoje sestre. Krutost Pravila bila bi, naprotiv, znak odsutnosti Duha odnosno njegova zatiranja. Živjeti po svetom Evanđelju znači uprisutniti radosnu vijest u svijetu. A radosna vijest uprisutnjuje se ponajprije onim malim, pa i nevidljivim koracima koji su dio čovjeka u okolnostima njegova života. Tko previdi svijet, tko previdi čovjeka, taj je previdio svrhu svojega života, svoje poslanje, sebe samoga. Taj je previdio Boga. U skladu s tim Oblik života svete Klare je opis i skup poticaja za jedan način ukorijenjenosti u svijet.

Sveta Klara je uporno, uvijek i u svemu, nastojala i u vremenitom čuvati i promicati čovjekovo dostojanstvo. Stoga se uvijek nastojala primaknuti bliže svijetu, obraniti svakodnevicu, običnost života, kao prostor topline i blizine, ne kao prostor ispraznosti i sputanosti. Klara je razumjela da duhovnost ne valja izbjavljati iz svjetovnosti, već da svjetovnost treba njome prožeti. Duhovnost bez istinskog odnosa sa svjetovnošću, barem u franjevačkom smislu, nije životvorna. Svaki je čovjek pozvan biti pomoćnikom "samog Boga i" podržavateljem "klo-nulih udova njegovog neizrecivog tijela" (3 PA 8) u punoj suodgovornosti za svijet.

Iz sveukupnih spisa svete Klare, a napose iz njezinih pisama Agnezi, jednostavno se i nedvosmisleno može iščitati njezino viđenje svijeta. Svijet je prostor Božje ljubavi, a subjekt čovjekovog života i svijeta je drugi. Drugi čovjek. Stoga je pripadnost Bogu bitno određena zauzetošću za svijet. Čovjek je pozvan prepoznati prisutnost Božje ljubavi i svojim je životom učiniti uočljivom i opipljivom.

Franju upoznajemo u odnosu prema svim bićima, dok Klaru susrećemo u odnosu prema čovjeku. Dok Franjo u svojim Pohvalama Bogu zadivljen izriče tko je Bog, Klara u svojim spisima na mnoge načine, puna udivljenja izriče tko je čovjek kad je Bog u njemu. "Evo, već je jasno po Božjoj milosti da je duša vjernog čovjeka veća od neba, jer nebesa sa svim stvorovima ne mogu obuhvatiti Stvoritelja, a sama vjerna duša je njegov stan i sjedište" (3 PA 21,22). Svaki čovjek je pozvan da Boga u sebi nosi na duhovan način, da udomi u sebi njega koji čovjeka i sve obuhvaća, jer je vrhunsko osmišljenje i ispunjenje života posjedovati Boga koji će čovjeka posjedovati jače od ostalih prolaznih posjeda svijeta (3 PA 25,26). Bog je, stoga i došao u svijet, "prezren, ubog i siromah", kako bi ljudi, "koji su bili veoma siromašni, ubogi, podnoseći preveliku oskudicu nebeske hrane" postali "po njemu bogati, posjedujući nebesko kraljevstvo" (1 PA 19,20).

Klara snažno proživljava odnose s ljudima. Doživljava drugog kod nje je pun životne zauzetosti i nježnosti. "Blagoslivljam vas za svojega života i poslije svoje smrti, koliko mogu, svim blagoslovima kojima je Otac milosrđa blagoslovio i kojima će blagosloviti svoje sinove i kćeri na nebu i na zemlji, i kojima su duhovni otac i majka blagoslovili, te će blagosloviti svoje duhovne sinove i kćeri. Ljubite uvijek svoje duše i duše svih svojih sestara..." (Blagoslov sv. Klare 11-14).

Čovjek - to je prije svega onaj drugi. Stavljajući drugoga na prvo mjesto, čovjek sam za sebe odabire mjesto drugoga, izjednačuje se s njim. Dijeli se s njim. Čovjeku je mjesto uz čovjeka, jer je Bog uz čovjeka. Tko je nasuprot čovjeka, nasuprot je Boga. Taj nije čovječan, nije Božji.

Sveta Klara samu sebe naziva biljčicom svetog Franje i tom riječi izuzetno proćučeno kazuje koliko dragocjen može biti čovjek čovjeku. Čovjek čovjeku može biti zemlja, može mu biti sjeme. Čovjek je sazdan od praha zemaljskog, zrnice toga praha, čija ga malenkost i lakoća

čine nevidljivim, neprimjetnim na dlanu zemlje, može drugom čovjeku dati život.

Sveta Klara svoju susestru Agnezu, koju nikada nije imala prilike susresti, s kojom se susretala samim svojim postojanjem, podudaranošću duša, u pismima nazva "polovinom svoje duše", "škrinjom posebno srdačne ljubavi" (4 PA 7), "neusporedivim blagom sakrivenim u njivi svijeta i ljudskih srdaca" (3 PA 7).

Klara je bila osjetljiva za druge, susretala ih puninom svojega bića, svjesna da se duhovnom sjedinjenošću obnavlja svijet, da s dušom drugoga pozvanije i dostojnije stojimo pred ljudima za Boga i pred Bogom za ljude.

Temeljni životni stav svete Klare bio je radost zbog gledanja Božjeg svijeta, radost zbog života s Bogom i čovjekom, zbog života koji traje. U pismu svojoj susetri Agnezi, Klara piše: "Ispunjena sam tolikom radošću! I tolikim klicanjem dišem u Gospodinu... Zaista se mogu radovati i nitko me ne može otuđiti od tolike radosti... Tko će mi reći da se tolikim divnim radostima ne radujem? Raduj se, dakle, uvijek u Gospodinu, i neka te ne ovije gorčina ni magla..." (3 PA).

Sve to Klara piše teško bolesna, gotovo nepokretno bolesna kroz trideset posljednjih godina svojega ovozemnog života odnosno od svoje tridesete godine. I njezina će oporuka biti prepuna brižnosti za duhovni rast svijeta, prepuna duha i izraza zahvalnosti dok s uzdrhtalim povjerenjem potiče svoje sestre na vjernost evanđeoskom siromaštvu, a povrh svega na vjernost evanđeoskoj ljubavi: "...dužne smo mnogo blagoslivljati i hvaliti Boga i još više se poticati da činimo dobro" (OKI 22). "A iz ljubavi Kristove, ljubeći se među sobom, pokažite na vani onu ljubav koju imate unutra, da tim primjerom sestre budu izazvane da uvijek rastu u ljubavi prema Bogu i međusobnoj ljubavi" (OKI 59,60).

Zaključak

Sveta Klara nije živjela izvan svijeta, nije mu ni na koji način izbjegla. Ona je živjela u srcu svijeta, suočila se s njim u njegovoj dobroti i njegovom zlu, u njegovoj radosti i njegovoj boli, u njegovoj pravednosti i njegovoj nepravедnosti, u njegovoj ugroženosti i njegovom blagoslovu. Svjesna dostojanstva svijeta i svjetovnosti koje se očituju u mogućnosti da čovjek bude slobodno stvaralačko biće ljubavi, da živi u solidarnosti i s ljudima i s Bogom, ona je čitavim bićem stajala i pred Bogom i pred čovjekom u svojoj zauzetosti za svijet. Stoga je život svete Klare iskaz potvrde smislenosti svijeta i svjetovnosti, posve u skladu s njezinim riječima zapisanim u njezinom pismu Ermentrudi: "Molimo Boga jedni za druge. Tako ćemo, naime, noseći breme ljubavi jedni drugima, lako ispuniti zakon Kristov" (PKE 17).